

BOEKBEOORDELINGEN

GUSTA SINGER, *Teacher Education in a Communist State, Poland 1956-1961*. Twayne Publishers - Bookman Associates, 31 Union Square, New York 3 (N. Y.), 1965, 282 p.

Polen behoort tot de landen achter het IJzeren Gordijn maar het vertoont in deze situatie een geheel eigen stijl. Een hoogleraar van de Universiteit van Warschau schrijft in het zo juist verschenen World Year Book of Education rustig of het feit, dat het particulier initiatief in de communistische landen onvoldoende ruimte krijgt en dat de monotonie van de socialistische ideologie een zware druk legt op het culturele leven. Stel daar tegenover de vervelende zelfrechtvaardiging en propaganda, die de geschriften uit de Sovjet Unie kenmerkt, en het verschil in klimaat is duidelijk.

De auteur, die ik zo juist citeerde, toont in zijn artikel een kennis van het culturele leven van de Westerse wereld, die zich in geen van de andere landen van Oost-Europa pleegt te vertonen. Polen verkeert in een heel aparte situatie. Dr. Gusta Singer spreekt in dit verband van een innerlijke gespletenheid in de mensen en in hun sociale en culturele bestaan. Haar boek kondigt zich bescheiden aan als een monografie over een beperkt onderwerp in een evenzeer beperkte tijdsperiode. Het biedt echter meer dan de titel aanduidt. Het geeft vooreerst een beknopt doch duidelijk overzicht van het Poolse onderwijssysteem. Het plaatst zijn onderwerp voorts in het kader van die typische ambivalente wereld, waarin het thuis hoort. Daardoor vertoont het een allure, die men op de titel afgaande niet aanstonds zou verwachten. In dit verband is het interessant te vermelden dat de Amerikaanse auteur in Kiew (Rusland) is geboren, in Warschau geschiedenis heeft gestudeerd, en een doctorsgraad van de Universiteit van Pittsburgh (V.S.) bezit.

PH. J. I.

PETER MARIS, *The experience of higher education*. Routledge and Kegan Paul, Broadway House, 68-74 Carter Lane, London E.C. 4, 1964, 220 p.

Dit is een publicatie van het Institute of Community Studies, dat onder leiding van de bekende Michael Young reeds verscheidene sociologische studies het licht heeft doen zien. Ik ken persoonlijk Jackson and Marsden, *Education and the working class* en Jackson, *Streaming: an education system in miniature*. Beide boeken zijn rapporten van veldonderzoek; beide zijn voortreffelijk geschreven, aanzienlijk beter dan wij van Nederlandse verslagen van sociale studies gewend zijn. Het werk, dat hierboven wordt genoemd, is opnieuw een goed voorbeeld van verslaglegging. Het onderzoek was er ditmaal een onder studenten. Er werden 386 interviews afgenomen aan mannelijke en vrouwelijke studenten van de universiteiten te Cambridge, Leeds en Southampton en het college of advanced technology in Northampton. Allen hadden enkele jaren studie achter de rug. De vragenlijst bevatte 70 punten. De gesprekken namen 2 à 3 uur in beslag. Getracht werd eerst een beeld te krijgen van de vooropleiding der studenten en hun huiselijk milieu. Belangrijke onderwerpen van gesprek vormden

dan met welke motieven en verwachtingen zij gekomen waren, welke studie zij opgevat hadden, hoe het stond met hun vriendschapsbetrekkingen en met hun sociale activiteiten, wat hun plannen waren, welke godsdienstige en politieke overtuigingen zij aanhingen, wat hun plaats was in de sociale stratificatie en welke invloed zij daarop van hun studie verwachtten. Uit de antwoorden is een bont en boeiend geheel voortgekomen. De auteur besluit het boek met persoonlijke beschouwingen over de ervaringen der studenten en het ideaal der academische studie. De aard van het gebodene leent zich niet voor beknopte samenvatting. Ik kan echter niet nalaten te wijzen op de ironische beschrijving van een geheel automatische universiteit, welke uit de ontwikkeling der *teaching machines* zou kunnen voortkomen. De auteur besluit haar met de volgende woorden: „The automatic university deserves to be taken seriously, because it could perform far more efficiently many of the functions which universities do, in fact, fulfil” (p. 70). De zin suggereert reeds dat er andere functies zijn, die de automatische universiteit niet kan vervullen. Zij kan geen leiding geven aan originele intellectuele belangstelling en zij kan geen ruimte laten aan het persoonlijk initiatief en de eigen voorkeur. Ik acht het onderzoeksverslag van belang voor hen, die zich tegenwoordig ook in ons land buigen over de problemen van de werkwijze van onze instellingen van wetenschappelijke onderwijs en van het studentenbestaan.

PH. J. I.

R. P. DORE, *Education in Tokugawa Japan*. London, Routledge and Kegan Paul, Broadway House, 68-74, Carter Lane, London E.C. 4, 1965, 346 p.

Er is meer dan één goede reden om van dit uitvoerig gedocumenteerde en levendig geschreven boek kennis te nemen. Ik noem slechts deze dat het kan bijdragen tot ons begrip van de rol, die het schoolwezen kan spelen in het cultureel en economisch ontwikkelingsproces van een land. Met die vraag houden thans vele onderzoekers zich bezig. De situatie van de onderontwikkelde gebieden dringt hun dit probleem op. Welnu, hier is er „schoolvoorbeeld”, dat betrekking heeft op een Aziatisch volk, dat wat aangaat ras, overlevering en ligging vele onder-ontwikkelde landen nabij komt doch eerder en verder op de weg naar kennis en welvaart is voortgeschreden. Terwijl nu de periode van modernisering en industrialisering in Japan na 1870 inzet, behandelt dit werk de intellectuele en morele voorbereiding, welke de school in de voorafgaande periode heeft gegeven. Wij maken in dit werk kennis met het traditionele Japan met zijn strenge hiërarchische orde en de daarbij passende zeden. De school was erbij aangepast. Maar zij bleek tevens de krachten aan te dragen, die tot maatschappelijke verandering leidden. Haar bijdrage tot de spectaculaire opkomst van het land is onmiskenbaar. Toch vertelt de hooggeleerde auteur niet alleen maar de geschiedenis van een onderwijskundig succes. De moderne historie van Japan kent ook haar donkere zijden. Men denke slechts aan het nationalistisch fanatisme, waarin het Japanse volk gevangen is geraakt. Daartoe heeft het hier beschreven schoolsysteem wellicht in gelijke mate voorbereid.

Ik kan dit boek niet op zijn wetenschappelijke merites beoordelen. Er zullen trouwens niet vele tot oordelen bevoegden zijn. Maar deze schets van een belangwekkend stuk onderwijsgeschiedenis, geplaatst in het politieke en sociale kader, waarin het thuis behoort, vermag de aandachtige lezer te boeien en te overtuigen.

PH. J. I.

PAEDAGOGICA EUROPAEA

Er valt na de tweede wereldoorlog een verheugend-sterke ontwikkeling van de internationale contacten op pedagogisch gebied te constateren. Getuige de persoonlijke betrekkingen, de vele congressen, de oprichting van internationale tijdschriften. Het zijn er bij ons weten drie, in chronologische volgorde:

International Review of Education;
Paedagogica Historica;
Scientia Paedagogica Experimentalis.

Daarbij heeft zich in 1965 gevoegd:

Paedagogica Europaea,

dat bedoelt te zijn een jaarboek, zoals ook uit de ondertitel blijkt: The European Yearbook of Educational Research. Het is uitgegeven met steun van de Council for Cultural Cooperation van de Raad van Europa bij Agon-Elsevier, Amsterdam en Brussel, en Westermann Verlag, Brunswijk. Voorzitter van de redactie is onze landgenoot Langeveld. De doelstelling geven we in de eigen bewoordingen weer:

„The Editorial Board of *Paedagogica Europaea*, assisted by specialist consultants, publishes contributions from every field of education: education in the home and in school, in universities and in other institutions of higher education; education in relation to the community and to social backgrounds; education in highly industrialised as well as in developing countries; adult education, education for vocation and for leisure”.

Dat „Every field of education” laat in zijn detaillering een terrein ongenoemd waaraan P.E. blijkens de beide laatste artikelen klaarblijkelijk toch ook aandacht wenst te schenken, de historische pedagogiek.

De verschijning van deze bundel getuigt van durf en vertrouwen – durf om te verschijnen als internationaal jaarboek naast drie reeds gevestigde internationale tijdschriften, vertrouwen in creativiteit van auteurs en in consumptievermogen van lezend en studerend pedagogisch publiek, dit alles naast de talrijke nationale tijdschriften. We zullen moeten afwachten, of er, in het algemeen gesproken, voldoende materiaal aanwezig is van internationale betekenis, of de productie kwalitatief evenredig is en blijft aan de vele publicatiemogelijkheden, of jaarboek en tijdschriften een duidelijk onderscheiden karakter bezitten of elkaars werkgebied in zekere mate overlappen. Deze laatste mogelijkheid lijkt ons op grond van de inhoud ten aanzien van International Review of Education en Scientia Paedagogica Experimentalis niet geheel uitgesloten – Paedagogica Historica heeft naar het ons voorkomt, het duidelijkst afgebakend werkterrein.

De bundel opent gelijk te verwachten was, met een studie van de voorzitter der redactie, van *Langeveld* dus: „In search of research”. Een intrigerende titel. Hij onderscheidt nl. twee typen van research, die hij aldus omschrijft:

„Research, however, is not only directed towards the future in so far that it must uncover trends of development, future needs, etc.; research is also trying to find out how things essentially are made, how a skill is developed, a talent may be guided, etc.” In het eerste geval is het de research die streeft naar het blootleggen van wetmatigheden, daardoor de mogelijkheid opent tot prognose en het treffen van de noodzakelijke organisatorische maatregelen; de research

van de tweede categorie draagt het karakter van pedagogische research. Deze research is direct verbonden „with the macrostructures of psychology, philosophy, theory of education and with everything in the field of subject matter, teaching and learning, self formation and formative conditioning, pupil and teacher, child and parent, patient and psychotherapist”. Theoretisch denken en research moeten elkaar blijven controleren; ze kunnen elkaar niet ontberen. Maar – de volgende stelling typeert de tendentie van deze studie: „The educational researcher is primarily to be trained as an educationist and his attention has to remain directed towards education”. Een andere stelling viel van Langeveld moeilijk te verwachten.

We memoreren kort enkele der andere studies.

F. Hilker schrijft over: „Les étapes principales de l'enseignement”. Hij bespreekt de taak der vergelijkende opvoedkunde, maar ziet voor pedagogische coöperatie als grootste moeilijkheid de „diversité des structures scolaires”. Hij ontwerpt een klassificatie op grond van leeftijdsniveaus, reikende van kleuterschool tot post-universitaire studies, een klassificatie die zeker aandacht verdient, maar voorlopig niet meer is dan een theoretische constructie.

G. de Landsheere beweegt zich eveneens op het gebied der „éducation comparée”. Ook hier een streven naar internationale aanpassing, niet schoolorganisatorisch, maar terminologisch: „Plan d'un dictionnaire de la terminologie pédagogique européenne” – uitwerking van een suggestie van het congres te Oslo in 1961. Een congres dat gedeeltelijk mislukte door de nationale bepaaldheid van pedagogische begrippen, waardoor men elkaar niet begreep of langs elkaar heen praatte. Wat De Landsheere nu geeft, is de noodzakelijke analyse van de inhoud van de pedagogische vaktermen in verschillende talen. Een nuttige arbeid.

G. Tistaert grijpt in: „A classroom experiment on lecture and discussion-methods” terug op de denkpsychologie van Selz en Kohnstamm. Het geeft o.i. niet veel nieuws en het lijkt ons niet geheel bij de tijd.

Leonhard Froese, van wie wij het grondige werk: „Russische und sowjetische Pädagogik – Ideengeschichtliche Triebkräfte” bezitten, beweegt zich opnieuw op het hem zo vertrouwde terrein: „Bildungsstrukturen in Ost und West”. Hij geeft eerst een inleiding over het stadium waarin de ontwikkeling van de vergelijkende pedagogiek zich momenteel bevindt en van haar verhouding tot de algemene pedagogiek. Hij definieert daarna het begrip „Bildungsstruktur”, onderscheidt horizontale en verticale differentiatie. Interessant is in dit opstel de historisch-pedagogische beschouwing over de centrale betekenis van de Franse Revolutie en speciaal van het plan – Condorcet voor de ontwikkeling van het Europese onderwijs. Van gewicht zijn de conclusies die hij op blz. 215 aan het slot geeft, conclusies die „West” niet langs zich heen mag laten gaan.

De beide historisch-pedagogische studies aan het slot zijn van Engelse oorsprong: *J. P. C. Roach* – „Examinations in nineteenth-century England – State power versus private control” en *J. L. Axtell*: „Locke, Newton and „The elements of natural philosophy”. Beide gedegen werk.

Zo biedt deze eerste aflevering van dit Europese jaarboek met zijn gevarieerde inhoud veel leerzaams, veel boeiends. Het verschijnen zal ongetwijfeld stimulerend werken op wat wij hiervoor noemden „de creativiteit van auteurs”, ook van de jongeren onder hen. Dat aan kwalitatieve eisen zal worden voldaan, daarvoor staan de namen der redactieleden borg.

VAN DER V.

A. ZUCKRIGL. *Sprachschwächen*. Heilpädagogische Schriftenreihe. Neckar Verlag, Villingen 1964.

De „Sprachschwächen” waarover het boek gaat zijn leerlingen van „Hilfsschulen” in wier taal dysgrammatische verschijnselen veelvuldig opvallen. Het is verheugend dat over dysgrammatisch sprekende kinderen een publicatie van pedagogische zijde verschenen is. Zuckrigh is een ervaren schoolman, hij zoekt gevarieerder wegen om de kinderen tot zuiverder taalgebruik te brengen. Men zal zeker bruikbare suggesties uit hoofdstuk III van zijn werk kunnen halen. De beïnvloeding van het kind als geheel krijgt bij hem een gezonde nadruk. Dat neemt niet weg, dat er in zijn methodische aanwijzingen een onderdeel is dat op zijn minst genomen gevaarlijk is. Om de ritmische oefening van de kinderen ook bij de afzonderlijke vakken een plaats te geven en hen de „zinsmodellen” te laten onthouden, wil hij van de lessen samenvattingen geven in (vaak vele regels lange) rijmpjes, die samen opgezegd worden. Ik vrees dat er bij de uitvoering van deze opzet door de gemiddelde onderwijzer heel wat . . . dysgrammatische rijmen tevoorschijn zullen komen! Nog afgezien van de vraag of dat geen akelig schools gedoe wordt, in strijd met de eisen die juist de animering van het kind als kind vraagt. In strijd ook met het wezen van „Muisische Erziehung”, waar Zuckrigh, met de Duitse orthopedagogiek, zoveel gewicht aan hecht. De theoretische beschouwingen in het boekje zijn bepaald zwak. Enkele punten slechts:

De schrijver onderscheidt tussen „Dysgrammatismus der Rede”, waarbij de fouten tegen de grammaticale ordening van de taal niet op een diepere stoornis zouden berusten en dysgrammatismus dat zou berusten op een centrale taalstoornis. Zuckrigh meent: als het kind zijn fouten bij beluisteren van de eigen zinnen kan verbeteren, heeft men met het eerste te doen; zo niet, dan is er sprake van een echte centrale dysphasie. Het verschil zou in vele gevallen mijns inziens ook op een lichtere, respectievelijk zwaardere stoornis kunnen berusten. Het komt mij voor dat hier vanuit een pedagogisch heel belangrijke onderscheiding (waarvoor we Zuckrigh erkentelijk kunnen zijn) wordt geconcludeerd naar een etiologisch verschil. Dat laatste op onvoldoende grond. (p.47, p.59). Heeft Zuckrigh eenmaal deze scheiding gemaakt, dan zoekt hij verder naar „oorzaken” voor de niet op een centrale stoornis berustende „Dysgrammatismus der Rede”. De denkwijze blijkt dan Adleriaans: insufficientiegevoelens, een gefrustreerd streven naar macht, spelen een grote rol. De bewijsvoering berust op het feit, dat in het spreken van de kinderen vaak kenmerken voor insufficientie op te merken waren die Keilhacker genoemd heeft: spontane correctie van eigen spraak, schommeling in de hoogte van de spreektoon, in de spreeksterkte en in het spreektempo. Vraag: deden die verschijnselen zich voor als „oorzaak” of als „resultaat”? Dat is alleen met diepgaander onderzoek uit te maken.

W. E. VLIEGENTHART

DR. J. A. STALPERS, *Zelfbehoud, Aanpassing en Cultuur*. Uitgever Van Loghum Slaterus, Arnhem, 1964, 290 pag., f 9,90.

Deze studie maakt deel uit van de serie Psychologische Monografieën, waarin werken verschijnen die een systematische, wetenschappelijk verantwoorde behandeling bieden van een onderdeel der psychologie. Terecht heeft de redactie van deze serie het boek van Dr. Stalpers daarin willen opnemen: vanuit de ge-

zichtspunten zelfbehoud, aanpassing en cultuur is de omvangrijke stof overzichtelijk geordend en uitgewerkt in de volgende vijf onderdelen:

- Het individuele zelfbehoudsysteem
- Het sociale zelfbehoudsysteem
- Het materiële zelfbehoudsysteem
- De objectivering van het zelfbehoud
- Typen van onaangepastheid.

Heeft Milikowsky in 1961 het onaangepast zijn sociologisch geanalyseerd tegen de achtergrond van het maatschappelijk emancipatieproces, dat in de samenleving heeft plaatsgevonden, Stalpers daarentegen onderzoekt onaangepastheid psychologisch - door uit te gaan van het individu, dat kan lijden aan vervreemding en identiteitsverlies - daar deze verschijnselen de mogelijkheden ondermijnen tot aanpassing.

Als grondslag voor het individuele zelfbehoudsysteem worden door Stalpers de aandriften onderkend, die tot de eigenschappen van de mens behoren maar niet meer dan latente mogelijkheden tot reageren zijn en die zich ook pas onder bepaalde omstandigheden in zijn levensmilieu manifesteren.

Niet duidelijk is, in de paragraaf over „Het zoeken naar een greep op de omgeving”, wat Stalpers met motivatie bedoelt als hij zegt dat, bij de mens vergeleken, de uitrusting van het dier meer voltooid is daar hun aandriften niet geïsoleerd voorkomen maar aspecten zijn van een volledig instinct. Nu wordt, volgens Stalpers, bij het dier motivatie en gerichtheid op doel en middelen alle drie aangetroffen daar er niet slechts een voorzieningsnood is, maar de nood is verbonden met een neiging tot bepaalde doeleinden en tot bepaalde procedures. De vraag is echter of bij het dier een motivatie kan worden onderkend en, indien in de dierpsychologie dit begrip wordt gebruikt, dan is nadere toelichting gewenst om begripsverwarring, i.v.m. de pedagogische terminologie, te vermijden.

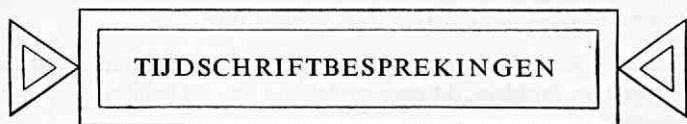
Vanuit sociaal-pedagogisch gezichtspunt is het uitermate belangrijk dat Stalpers constateert, dat het individu zich gelukkig en bevredigd voelt indien het die voorzieningen kan bereiken die het, overeenkomstig de ontwikkelde visies en verwachtingen bereiken kan. Zijn deze visies primitief, dan kunnen primitieve voorzieningen hem toch volledig bevredigen. Zonder dit te noemen, duidt Stalpers hier op de psychologische problematiek van hen, die leven in de maatschappelijke achterhoede.

In ander verband wijst de schrijver op een vereenzelviging van het zelf met de omgeving, zoals die in het „primitieve” denken veelvuldig voorkomt. Het zou van betekenis zijn om vanuit dit aspect het leven en het volwassen worden in de maatschappelijke achterhoede te bestuderen!

Tot slot wordt in de studie nog gewezen op de institutionele traagheid en hardnekkigheid van de oude vormingsinstituten van gezin en school.

Stalpers heeft een stimulerend boek geschreven en wel in het bijzonder voor hen, die werkzaam zijn op het gebied van onderwijs, opvoeding en maatschappelijk werk. De door hem ontvouwde gezichtspunten zijn waard te worden overdacht, daar het niet ondenkbaar is dat zijn psychologische analyse mede een stimulans kan zijn voor maatschappelijk hervormingen, die de cultureel en sociaal minst bedeedden onder ons ten goede kunnen komen.

J. H. N. G.

TIJDSCHRIFTBESPREKINGEN

ZEITSCHRIFT FÜR PÄDAGOGIK, jrg. 11, nr. 2, april 1965

In dit nummer vinden we een aantal vragen die BOHNENKAMP richt tot SCHOLL over de religieuze opvoeding op school (zie ook Z. f. P., jrg. 10, nr. 5).

G. Bittner bespreekt enkele Kinderpsychologische Werke uit de school van Jung.

Graf von Baudisson schrijft over pedagogiek in het leger, *Bollnow* over Problemen der Spracherziehung.

Nr. 3, juni 1965

H. Roth bespreekt in een artikel over empirische pedagogische anthropologie o.m. de opvatting van *Derbolav*, die de pedagogiek als een soort superwetenschap stelt boven biologie, sociologie, psychologie.

W. Brezinka geeft een uitvoerige analyse van het werk van *R. Lochner*, Deutsche Erziehungswissenschaft.

F. Kummel behandelt in Anthropologische Dimension der Pädagogik het gelijknamige werk van *W. Loch*.

Nr. 4, augustus 1965

K. E. Nipkow spreekt in Bildung und Ueberlieferung over de geschiedenis in het leven van de mens.

Rousseau wordt door *Bollnow* in Zur Kritik der Kulturkritik verdedigd tegen *A. Gehlen's* stelling: Niet terug naar de natuur, maar naar de cultuur!

M. Rang recenseert het werk van *A. Flitner*, ed., Wege zur pädagogische Anthropologie.

Verder bevat het nummer enkele verslagen van conferenties (van Oostenrijkse universitaire pedagogen in Mei en de Westduitse rectorenconferentie over de opleiding van onderwijzers in Juli 1965).

Nr. 5, oktober 1965

Th. Wilhelm schrijft een Politische Weltkunde und der Horizont der Rechts over de politieke opvoeding van Hegel tot Hitler. Hij rekent af met de „hypochondrische cultus van de Daad“ zoals deze stamt uit het duitse idealisme.

Een artikel van *W. Scheibe* behandelt de medeverantwoordelijkheid van de scholen.

Twee artikels houden zich bezig met Marxistische opvoeding.

H. Bodensieck schrijft over het vak Staatsbürgerkunde in de D.D.R. en *Isabelle Rüttenauer* bespreekt de denkbeelden van *Makarenko* naar aanleiding van de twee dissertaties van *Nastainczyk* en *Feigel*.

BILDUNG UND ERZIEHUNG, jrg. 18, Nr. 1, januari 1965

W. Loch schrijft een artikel over de *Moed* en *G. Velthaus* behandelt de Situation als pädagogisches Problem, dit naar aanleiding van het gelijknamige werk van H. Schöneberg.

Nr. 2, maart 1965

W. Roessler geeft een vooral historisch georiënteerde beschouwing over de opvoeding en de wetenschap in de industrieculturen.

A. Ehrentreich heelt herinneringen op naar aanleiding van de dood van G. Wijneken (december 1964).

Nr. 3, mei 1965

Naar aanleiding van een conferentie over anthropologie op 3 januari tot 5 januari 1965 te Tübingen.

Dit nummer is voor een groot deel gewijd aan moderne anthropologie. *Bollnow* schrijft over de methoden en de taal. *Loch* over de pedagogische betekenis, die hij o.m. ziet als ideologie-critisch. *K. Giel* behandelt het „aanwijzen” als iets typisch menselijks. De lichamelijke als pedagogisch probleem vinden we in een artikel van *W. Maier*.

Een belangrijke vraag rijst op de conferentie: of nl. al dit beschrijven van „trekjes”, elk op zich, niet „ins Uferlose führt”.

Nr. 4, juli 1965

We vinden een artikel van *G. Brauer* over de vorming van de smaak.

S. Szaniawski schrijft over de innerlijke logica in het didactisch proces en die in de productie.

Hij keert zich tegen complexen en projecten: didactisch moet men komen tot splitsen van onderdelen, er zijn nl. meent hij, geen complexe leermethodes, wel complexe vakken.

H. Scholtz schrijft iets over de opvoeding tot Europees burger op het gymnasium.

Nr. 5, september 1965

O. Anweiler geeft een overzicht over de veranderingen in de Sowjet-pedagogiek sedert augustus 1964 die meer pedagogisch georiënteerd lijken. Opvallend is ook het verband tussen de wetenschap en de school, uitkomend in de vele goede experimenten.

W. D. Halls vertelt iets over de Franse schoolplanning; de Fransen zijn in West-Europa het verst in economische en pedagogische planning.

Verder staat er het verslag in van de Conferentie voor Comparative Education, Berlijn, januari 1965.

N. F. NOORDAM